

МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ЯЗЫКОВ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

МЕТАДАЛОГІЯ І ПРАКТЫКА РЭАЛІЗАЦЫІ ПЕДАГАГІЧНАГА ПАТЭНЦЫЯЛУ МУЗЕЯ ПРЫ НАВУЧАННІ КІТАЙСКІХ СТУДЭНТАУ РУСКАЙ МОВЕ

Грынё С.Д.

*Гродненский государственный университет им. Янки Купалы,
ул. Элизы Ожешко 22, 2300223 Гродно, Беларусь, s.grinko@inbox.ru*

Нарастанне тэмпу жыцця, павелічэнне аб'ёму інфармацыі, з якім чалавек сутыкаецца кожны дзень, дыктуе неабходнасць змены сучасных падыходаў да сістэмы адукацыі, якая павінна адпавядаць запатрабаванням часу. Аб'ектыўныя заканамернасці існуючага тэхнагеннага грамадства, якое хутка развіваецца, ставяць задачы перад асобай, нацэленай на поспех у соцыуме ХХІ стагоддзя. На жаль, сучасная школа, нягледзячы на ўкараненне інавацыйных тэхналогій, усё ж прытрымліваецца традыцыйнага навучання, рэалізуючы сваю асноўную мэту – фарміраванне ведаў, уменняў, навыкаў, а не на раскрыццё і развіццё патэнцыялу асобы, якая павінна рэалізавацца ў існуючым свеце. У выпадку традыцыйнага навучання засвойванне вучэбнага матэрыялу абапіраецца на механічнае запамінанне, на рэпрадуктыўныя здольнасці навучэнцаў, часта абмяжоўваючы самастойны пошук, творчыя здольнасці, індывідуальныя асаблівасці развіцця.

Гэта ўказвае на неабходнасць унясення змен у арганізацыю педагагічнага працэсу, які павінен забяспечваць развіццё асобы, здольнай рабіць самастойны выбар і арыентавацца ў полікультурным свеце, абапіраючыся на гуманістычныя каштоўнасці. Такія навацыі адразу ж ставяць задачы іншага парадку перад педагогам у працэсе адукацыі – навучыць арыентавацца ў патоку інфармацыі, выбіраючы галоўнае, важнае ў культурным кантэксце і каштоўнае для самой асобы.

Ва ўмовах страты вартасці маральных чалавечых якасцей (а рынкавыя адносіны часта спараджаюць у грамадстве меркантильнасць, цынізм, спажывецкае стаўленне, амаральнасць і ўседазволенасць) вельмі важна ва ўстановах адукацыі надаваць увагу фарміраванню духоўнасці асобы, паколькі менавіта духоўная сутнасць вылучае чалавека з усяго матэрыяльнага свету. І менавіта ад пераўтваральнай дзейнасці яго будзе

залежыць змяненне навакольнай рэальнасці, а значыць – якасць жыцця любога грамадства.

Таму альтэрнатыўнымі ведаваму падыходу ў адукацыі, які ляжыць у аснове традыцыйнай дыдактычнай сістэмы, могуць стаць асобасна-арыентаваны і культуралагічны. У межах гэтых падыходаў навучэнец разглядаецца як суб'ект адукацыі і культуры: ён сам можа выбіраць дзейнасць, абапіраючыся на набытыя ім раней веды і выкарыстоўваючы свой уласны творчы стваральны патэнцыял, памнажаючы пры гэтым духоўныя і матэрыяльныя набыткі грамадства. Роля педагога пры гэтым заключаецца ў далучэнні асобы да свету культуры, у фарміраванні яе маральных якасцей, у стварэнні ўмоў для самастойнага выбару, у мадэляванні сітуацыі поспеху, у падтрымцы яго пры прыняцці рашэння, у выпрацоўцы лініі сваіх паводзін.

Далучэнне навучэнцаў да культурных здабыткаў грамадства, засваенне творчага гістарычнага вопыту свайго і іншых народаў, разуменне складанасці і неадназначнасці гістарычных працэсаў – неабходныя структурныя элементы адукацыйнага працэсу, так як у аснове гістарычна значных падзей і стварэння геніяльных твораў усіх відаў мастацтваў знаходзіцца асоба, то гэта, безумоўна, узвышае чалавечае прызначэнне на зямлі і служыць жывым прыкладам для пераймання, пры гэтым перашкаджае фарміраванню эгаізму і цынічнасці ў маладога пакалення і, безумоўна, адпавядае нацыянальнаму характару педагогічнага працэсу.

На наш погляд, рэалізаваць асобасна-арыентаваны і культуралагічны падыходы магчыма з дапамогай выкарыстання ў навучанні і выхаванні сродкаў музея. Як адзначае І. А. Калеснікава, «музей па сваёй сутнасці гуманітарны, паколькі яго наведванне набывае індывідуальна-асобасны сэнс толькі на аснове дыялогу, але асаблівага, дзе суразмоўцы, разнесеныя ў часе, злучаныя Месцам, Прасторай, Культурай» [1, с. 7]. Менавіта ў музеі ажыццяўляецца пагружэнне асобы ў свет гістарычных рэальнасцей, культурнага багацця грамадства, насычэнне свядомасці вобразамі шляхам зрокавага ўспрымання, пабудовы дыялогу з экспанатам, атрымання значымай для асобы інфармацыі. Такім чынам кожны чалавек будзе для сябе музейную прастору, дзе ёсць прадметы культуры, асабістыя каштоўнасці і месца для творчасці.

У музеі экспазіцыя аказвае адначасова эмацыйнае, нагляднае і інфармацыйнае ўздзеянне на наведвальнікаў. Менавіта тут яны вучацца суадносіць гістарычна значымае з імгненным, важнае з неістотным, эстэтычнае з пасрэдным, рэальнае з уяўным.

Мадэрнізацыя і інавацыі ў дзейнасці музеяў, якія характарызуюцца адкрытасцю і агульнадаступнасцю, інтэрактыўнасцю метадаў зрабілі «храм музаў» вядучым сацыяльным інстытутам па фарміраванні духоўнасці асобы. Даследчык М. В. Нагорскі вызначае гэтую функцыю музея як першасную, якая стаіць перад адборам, сходам, захоўваннем і экспанаваннем каштоўнасцей гісторыі і культуры, паколькі сучасны музей абапіраецца ў сваёй дзейнасці на «дасягненні гісторыі, археалогіі, культуралогіі, мастацтвазнаўства, псіхалогіі, педагогікі, дызайну, тэорыі камунікацыі, тэорыі кіравання і іншых навук» [2, с. 353]. Такім чынам, з дапамогай рэалізацыі адукацыйных магчымасцей гэтай установы фарміруецца грамадзянскасць і маральныя якасці асобы, якія вызначаюць светапогляд і накіраванасць усёй яе дзейнасці.

Выкарыстанне музейна-педагагічнай дзейнасці ў адукацыйным працэсе (розныя формы ўзаемадзеяння з музеем: экскурсіі, лекцыі, кансультацыі, урокі, музейныя заняткі з элементамі гульні, віктарыны, сустрэчы з вядомымі людзьмі, вечары, святы і г.д.) аказваюць значнае ўздзеянне на фарміраванне асобы, а пры мэтавым і сістэмным іх выкарыстанні выбудоўваецца суцэльнае і шматграннае ўздзеянне на асобу: фарміраванне рэальнай, бачнай карціны свету з дапамогай яркіх наглядных вобразаў прадметаў; рэтрансляцыі значнасці прадметаў, іх каштоўнасна-сэнсавы сутнасці з дапамогай прыкладаў і каларытных слоўных вобразаў; ўсведамленне ролі асобы (народа, этнасу) у гістарычнай эпосе як яркі прыклад для пераймання; фарміраванне ў свядомасці асацыятыўных сувязяў з людзьмі дадзенай мясцовасці, з лакальнымі падзеямі; праекцыя гістарычна значнага на паўсядзённае; уплыў на эмацыянальны стан асобы, сферу яе цікавасцей, перакананняў, светапогляд; актывізацыя самастойнай пазнавальнай і крэатыўнай дзейнасці; набліжэнне ведаў навучэнца да ўзору, ідэалу; выхаванне эстэтычнага густу; фарміраванне культуры паводзін, зносін.

Так, з дапамогай адукацыйных сродкаў музея, фарміруецца рознабакова развітая асоба: маральная, патрыятычная, інтэлектуальная, актыўная, творчая, якая мае эстэтычны густ.

На думку даследчыка І. А. Малахавай, «творча актыўныя людзі з'яўляюцца нацыянальным здабыткам, багаццем краіны», бо менавіта гэта якасць асобы з'яўляецца «сістэмаўтваральным элементам эканамічнага, сацыяльнага і культуралагічнага ўладкавання грамадскага жыцця» [3, с. 1].

Такім чынам, музейна-педагагічная дзейнасць спрыяе рознабаковаму фарміраванню асобы, патрэбнай і карыснай грамадству, а таксама адпавядае рэалізацыі асобасна-арыентаванага і культуралагічнага падыходу ў адукацыйным працэсе.

На наш погляд, вельмі важна выкарыстоўваць усе перавагі супрацоўніцтва музея і ўстановы адукацыі ў рабоце з кітайскімі студэнтамі, калі яны вывучаюць рускую мову. З аднаго боку, усе прыярытэты рэалізацыі адукацыйнай функцыі “храма музаў” у педагагічным працэсе, азначаныя вышэй, тут таксама відавочныя: фарміраванне маральнай і творчай асобы, арыентаванай на агульначалавечыя каштоўнасці і культурныя здабыткі грамадства. З другога боку, у выпадку, калі замежныя студэнты вывучаюць рускую мову, навучальны працэс павінен насіць міжкультурны характар, гэта значыць павінен быць накіраваны на фарміраванне павягі да традыцый, абрадаў і звычак іншага народа. Вельмі важна, што працэс уваходжання чалавека ў чужую культуру адбываецца праз мову, бо гэта і ёсць самы старажытны набытак народа, у якім адлюстравана яго гістарычная памяць. Мова – неад’емная частка агульнай культуры грамадства, у якой чалавек развіваецца і выходзіць. Усё, што створана чалавекам, можа быць пазначана мовай, і ўсе прадукты культуры выяўляюцца дзякуючы здольнасці чалавека карыстацца ёй. Пад час вывучэння рускай мовы як замежнай студэнты не проста авалодваюць пэўнай знакавай сістэмай, тэарэтычнымі і практычнымі ўменнямі ўжывання пэўных граматычных формаў, але і вучацца разумець славянскую культуру і яе прадстаўнікоў, усходніх славян, у прыватнасці рускіх і беларусаў. Гэта таксама дазваляе фарміраваць здольнасць пераадольваць абмежаванасць уласных ментальных звычак, разумець разнастайнасць свету і бязмежнасць духоўнага ўдасканалення чалавека.

Таму асноўнай задачай вывучэння рускай мовы як замежнай з’яўляецца не толькі моўныя веды, а і культуралагічныя, якія адлюстроўваюць спецыфіку менталітэту іншага народа. Асноўная супярэчнасць у гэтым працэсе заключаецца ў тым, што, з аднаго боку, у кожнага чалавека ёсць усведамленне ўласнай, нацыянальнай ідэнтычнасці, а з другога боку, – універсальнае. У сувязі з гэтым, на наш погляд, неабходна пашыраць адукацыйную прастору асобы студэнта так, каб стымулявалася развіццё яго ўласнай ідэнтычнасці і ў той жа самы час развівалася агульначалавечае, тое, што ёсць паміж рознымі культурамі і этнасамі. Выхаванне грамадзянскасці і патрыятызму заўсёды спалучаецца з фарміраваннем талерантных адносін да прадстаўнікоў іншых народаў, бо ў гэтым і заключаецца еднасць прадстаўнікоў розных культурных традыцый.

Праца са студэнтамі з КНР, як і з прадстаўнікамі іншых краін, якая вядзецца на кафедры рускай мовы як замежнай Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы, ахоплівае некалькі накірункаў:

- навучальная праца, якая ўключае заняткі са студэнтамі па дысцыпліне “Руская мова”, якія спалучаюцца з экскурсіямі па горадзе, наведваннем выстаў;

- выхаваўчая праца, якая ўключае як спецыяльна арганізаваныя экскурсіі ў Гродна ці з выездам у іншыя гарады Беларусі, так і ўдзел у мерапрыемствах, якія праводзяцца ва ўніверсітэце (канцэртныя праграмы, спартыўныя мерапрыемствы, акцыі, прысвечаныя дню роднай мовы, дню нараджэння ўніверсітэта, дзяржаўным святам і інш.);

- навукова-даследчая дзейнасць (кіраўніцтва напісаннем навуковых артыкулаў, выступленняў на канферэнцыі).

Аднак пад час інтэрв’ю з загадчыкам гэтай кафедры Ірынай Мікалаеўнай Кавінкінай, кандыдатам філалагічных навук, дацэнтам, нам давялося высветліць некаторыя асаблівасці ў рабоце менавіта са студэнтамі з Кітая пад час выкладання рускай мовы. Як правіла, яны мэтанакіравана вывучаюць новы матэрыял, гатовы задаваць пытанні, здольны класіфіцыраваць паняцці, актуалізаваць атрыманыя веды, дысцыплінавана запісваюць матэрыял у сшыткі (часта заводзяць іх некалькі для розных раздзелаў і заданняў). Моладзь з гэтай краіны, па вызначэнні Ірыны Мікалаеўны, праяўляе цікавасць да культуры другога народа, актыўна ўдзельнічае ў дыскусіях, вельмі любіць спаборнічаць і, канечне, перамагаць.

Усе гэтыя асаблівасці кітайскіх студэнтаў, безумоўна, трэба ўлічваць пры арганізацыі і правядзенні заняткаў па рускай мове. Не складаюць выключэння і формы супрацоўніцтва з музеем, якія выкарыстоўваюць выкладчыкі. Наколькі ж эфектыўным з’яўляецца выкарыстанне адукацыйнага патэнцыялу музея са студэнтамі-кітайцамі? Па вызначэнні І. М. Кавінкінай, музейна-педагагічную дзейнасць недаацаніць цяжка: студэнты задавальняюць сваю цікавасць да краіны, у якой атрымліваюць адукацыю, разумеюць гістарычны кантэкст ужывання лексікі, атрымліваюць эстэтычнае задавальненне, лепш засвойваюць незразумелыя словы. Аднак гэты від дзейнасці, на яе думку, патрабуе ґрунтоўнай падрыхтоўкі ад выкладчыка, які павінен ведаць і самі экспанаты, і інфармацыю пра іх, падрыхтаваць некалькі заданняў на аснове экспазіцыі, распрацаваць элементы інтэрактыўнасці для студэнтаў, дзе яны самі могуць нешта патлумачыць, расказаць, разгледзіць. Гэту выснову загадчык кафедры робіць згодна свайму вопыту працы (педагагічны стаж – 27 гадоў) і тым недахопам, якія яна назірае ў рабоце экскурсаводаў пад час правядзення экскурсіі ў музей: цяжкая для ўспрымання інфармацыя для замежных студэнтаў, адсутнасць эмацыянальнасці ў расказе, аднастайнае правядзенне экскурсіі без прыцягнення да ўдзелу ў ёй наведвальнікаў.

Для ацэнкі супрацоўніцтва выкладчыкаў кафедры з музеем у рабоце са студэнтамі з Кітая намі была распрацавана анкета і апытана 7 чалавек, якія маюць вопыт выкладання рускай мовы гэтым студэнтам.

Пытанні наступныя:

1. Як часта Вы выкарыстоўваеце музей у працэсе работы з замежнымі студэнтамі з Кітая?

2. Што, на Ваш погляд, пры наведванні музея аказвае найбольшы ўплыў на асобу студэнта-замежніка?

3. Якім чынам музей аказвае ўздзеянне на студэнта з Кітая ў адукацыйным працэсе?

4. Якія якасці фарміруюцца ў кітайскіх студэнтаў у адукацыйным працэсе пры наведванні музея?

5. Якая форма музейнай работы з'яўляецца самай эфектыўнай для вывучэння рускай мовы як замежнай студэнтамі-кітайцамі?

6. Якія формы работы музея са студэнтамі з Кітая Вы выкарысталі на занятках па рускай мове?

7. Што, на ваш погляд, аказвае найбольшы ўплыў на развіццё цікавасці да прадмета "Руская мова" пры наведванні музея?

8. Якія з ніжэйпералічаных музеяў Вы калі-небудзь наведвалі са студэнтамі з КНР?

9. Як музей уплывае на веданне рускай мовы кітайскіх студэнтаў?

10. Як Вы лічыце, ці ўплывае музей на развіццё маўлення ў такіх студэнтаў?

Толькі адзін рэспандэнт адказаў, што не выкарыстоўвае музей як адукацыйны сродак у сваёй педагагічнай дзейнасці з дадзенай катэгорыяй студэнтаў. Нягледзячы на гэта, выкладчык адзначаў, што экспанаты музея аказваюць уплыў на студэнтаў, назваў самую эфектыўную форму супрацоўніцтва з гэта ўстановай – экскурсію. Хіба што, гэты педагог мае аднабаковае ўяўленне аб дзейнасці музея, бо лічыць, што музей спрыяе выхаванню толькі дысцыплінаванасці ў кітайскіх студэнтаў, хаця пры гэтым адзначае, што яны лепш там засвойваюць новыя матэрыял і словы.

Большасць апытаных выкладчыкаў (6) выкарыстоўваюць музейна-педагагічную дзейнасць у сваёй працы ў залежнасці ад мэты, якая рэалізуецца. Пры гэтым адзін з іх гэта робіць па заданні кіраўніцтва. Гэтая ж колькасць рэспандэнтаў лічыць, што на асобу ў музеі найбольшы ўплыў аказваюць экспанаты. У гэты пералік некаторыя ўключаюць інфармацыю, працу экскурсавода па ўзаемадзеянню з наведвальнікамі.

Уздзеянне на асобу кітайскіх студэнтаў выкладчыкі ацанілі дастаткова рознабакова: фарміруе ўяўленне аб культуры іншага народа,

актывізуе і пашырае слоўнікавы запас, павышае зацікаўленасць студэнта ў вывучэнні прадмета, стварае ў свядомасці цэласны зрокавы вобраз, садзейнічае сацыялізацыі. Аднак, на жаль, ніхто не адзначае, што музей, уздзейнічаючы на эмацыянальную сферу асобы, яе каштоўнасці і перакананні, часта штурхае да самастойнай даследчай і пошукавай працы. Хіба што, гэта тлумачыцца тым, што прадстаўнікі іншай краіны схільны больш параўноўваць сваю культуру і іншую, чым глыбока вывучаць культурную спадчыну той краіны, у якой яны вучацца.

Сярод якасцей, якія фарміруюцца ў кітайскіх студэнтаў пры наведванні музея, рэспандэнты называюць: дапытлівасць, назіральнасць, акуратнасць, дадаюць пры гэтым: здольнасць класіфікаваць паняцці, агульная культура паводзін. Найбольш эфектыўнай формай супрацоўніцтва з гэтай установай культуры апытання лічаць, канечне, экскурсію. Важнымі з'яўляюцца музейныя заняткі з элементамі гульні (дадаюць спаборніцтвы), а таксама вечары і сустрэчы. Да выкарыстаных форм музейна-педагагічнай дзейнасці пры выкладанні рускай мовы большасць выкладчыкаў адносяць экскурсію, называюць таксама лекцыі, вечары, сустрэчы, тэатралізацыі ў музеі.

Па меркаванні большасці апытаных, на развіццё цікавасці да прадмета “Руская мова” аказвае ўплыў нестандартная форма правядзення заняткаў, называюць таксама экспанаты, экспазіцыю, уменне экскурсавода ўтрымліваць увагу наведвальнікаў. Як бачым, педагогі, якія працуюць з кітайскімі студэнтамі становяцца адносяцца да выкарыстання сродкаў музея ў сваёй дзейнасці, разумеюць эфектыўнасць выкарыстаных форм супрацоўніцтва. Напэўна, таму пералік гэтых устаноў, якія наведвалі выкладчыкі са студэнтамі з Кітая, дастаткова вялікі: Гродзенскі дзяржаўны гісторыка-археалагічны музей, Музей Максіма Багдановіча, Мінералагічны музей “Карат”, Музей гісторыі Гарадніцы, Музей гісторыі рэлігіі, Аптэка-музей, Музей гісторыі Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы, Музей Вялікай Айчыннай вайны, музей у Несвіжскім замку, Музей Янкі Купалы ў Мінску, музей у Лідскім замку.

На пытанне аб тым, як музей уздзейнічае на веданне прадмета “Руская мова”, большасць адказалі, што кітайскія студэнты лепш засвойваюць новы матэрыял, веды становяцца больш трывалымі і слоўнікавы запас пашыраецца, адзначалася таксама, што развіваецца пазнавальная цікавасць да прадмета.

Пра развіццё маўлення ў працэсе наведванняў музея ў студэнтаў-кітайцаў адказы былі пра тое, што слоў яны ўжываюць больш і лепш разумеюць камунікатыўную сітуацыю.

Як паказалі вынікі праведзенага апытання, амаль ўсе выкладчыкі кафедры рускай мовы як замежнай выкарыстоўваюць адукацыйны патэнцыял музея ў сваёй дзейнасці, лічаць гэту працу эфектыўнай, станоўча ацэньваюць яе ўплыў на асобу кітайскіх студэнтаў, іх веданне прадмета, на фарміраванне іх якасцей. Пералік музеяў, якія выкарыстоўваюць у педагагічным працэсе выкладчыкі наогул уражвае, гаворыць аб вялікім аб'ёме музейна-педагагічнай дзейнасці са студэнтамі з Кітая.

Такім чынам, выкарыстанне сродкаў музея ў навучанні студэнтаў-кітайцаў рускай мове, на наш погляд, мае шэраг пераваг:

- могуць лепш зразумець культуру беларускага і рускага народа;
- ёсць магчымасць свядома засвоіць лексіку;
- больш зразумелай становіцца камунікатыўная сітуацыя, звязаная з вывучанай тэмай;
- садзейнічае развіццю пазнавальнай цікавасці да прадмета;
- фарміруе ў свядомасці асобы цэласны вобраз прадмета;
- прадастаўляе магчымасць засвоіць матэрыял у нетрадыцыйнай форме (гульня, тэатралізацыя, віктарына);
- выходзіць культуру паводзін.

Такім чынам, выкарыстоўваючы ўсе перавагі музейна-педагагічнай дзейнасці ў навучанні студэнтаў з КНР рускай мове можна рэалізаваць асобны і культуралагічны падыход да адукацыі, пры гэтым забяспечыўшы трываласць і свядомасць засвоеных ведаў.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Колесникова, И. А. О феномене музейной педагогики // Художественный музей в образовательном процессе. – СПб. : СпецЛит, 1998. – С. 6-8.
2. Нагорский, Н. В. Музей в духовной жизни общества. – Санкт-Петербург, 2004. – 432 с.
3. Малахова, И. А. Развитие креативности школьников в процессе любительской художественной деятельности : автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.05. – Минск, 2011. – с.444/